

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน มีอุดมคติและประวัติวิวัฒนาการมาอย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับท่านผู้อ่านพระสูตรนี้จำต้องทราบไว้เป็นพื้นฐานเสียก่อน ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสคัดข้อความบางตอนในปาฐกถาของข้าพเจ้า เรื่อง “ลัทธิมหายาน” ซึ่งแสดงแก่นแก่นะนักศึกษาศิลปศาสตร์ ในหอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ มาไว้ ณ ที่นี้ เพื่อเป็นนิทศนะ

“ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า ศาสนาทุกศาสนาในโลก จะต้องมีคณะนิกาย
แบ่งแยกออกมาภายหลังที่พระศาสดาของศาสนานั้นล่วงลับไปแล้ว ทั้งนี้ เพราะ
เมื่อศาสนานั้นแผ่ขยายออกไปตามท้องถิ่นต่างๆซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเชื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีการผสมผสานกับลัทธิธรรมเนียมเหล่านั้น
 อีกทั้งทัศนะการตีความในคำสอนของศาสดาของแต่ละบุคคล แต่ละคณะไม่
 ตรงกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดแบ่งแยกในนิกายขึ้น ศาสนาที่มีลัทธินิกายจึงเป็น
 สัญลักษณ์ของความเจริญแห่งศาสนานั้นในแง่หนึ่งเหมือนกัน ว่ากันเฉพาะใน
 พระพุทธศาสนา ได้เริ่มแบ่งแยกนิกายขึ้นครั้งแรกในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑ ต่อ
 มาถึงพุทธศตวรรษที่ ๔ ปรากฏว่ามีนิกายในพระพุทธศาสนาที่เป็นนิกาย
 ใหญ่ๆ อยู่ ๑๘ นิกาย นิกายที่สำคัญ คือนิกายมหาสังฆิกะกับนิกายเถรวาท
 มูลเหตุของการแตกแยก มีสมุฏฐานจากความขัดแย้งในทางปฏิบัติพระวินัยและ
 คำอธิบายในพระพุทธรวณะไม่ตรงกัน สงฆ์ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรแก้ไขผ่อนปรน
 ในการปฏิบัติวินัยบางข้อ โดยอ้างพระพุทธานุญาตที่มีไว้กับพระอานนท์ใน
 สมัยจวนดับขันธปรินิพพานว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าสงฆ์ต้องการ ก็ให้ถอนสิกขา
 บทเล็กน้อยได้”

สงฆ์อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นพ้องด้วย โดยอ้างเหตุผลว่า คำว่า สิกขาบท
 เล็กน้อย ไม่อาจทราบพระพุทธประสงค์ได้ว่า หมายความว่าถึงสิกขาบทข้อไหน
 พระอานนท์เองก็ได้ทูลถามให้ชัดเจนว่า ได้แก่อะไรบทหมวดไหน ฉะนั้น
 อย่าเพิ่งเพิกถอนสิกขาบททั้งหมดเลยแหละดี ควรจะรักษาเอาไว้ทุกข้ออย่าง
 เคร่งครัด

อีกประการหนึ่ง การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรวณะนั้น ย่อมอาศัยอาจารย์
 เป็นผู้สั่งสอนอธิบาย อาจารย์กับอาจารย์ด้วยกันเกิดมีทัศนะอรรถาธิบายพระ
 พุทธมติไม่ตรงกัน ก็เป็นสาเหตุอีกข้อหนึ่งที่ทำให้เกิดแบ่งแยกนิกายกันออกไป
 สงฆ์ฝ่ายนิกายมหาสังฆิกะ เป็นพวกที่ต้องการแก้ไขผ่อนปรนในการปฏิบัติพระ
 วินัย และถืออรรถาธิบายพระพุทธรวณะของอาจารย์เป็นใหญ่ สงฆ์ฝ่ายเถรวาท
 ถือเคร่งครัดในการรักษาจารีตแบบแผนดั้งเดิม ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเป็นหลัก
 ใหญ่

สรุปแล้วก็คือ

๑. เพราะการปฏิบัติพระวินัยไม่สม่ำเสมอเหมือนกัน เรียกว่าความวิบัติแห่งศีลสามัญญตา

๒. เพราะทศนะในหลักธรรม อธิบายไม่ตรงกัน เรียกว่าความวิบัติแห่งทิจิสามัญญตา

ทั้งสองประการนี้เป็นสมุฏฐานให้แบ่งเป็นนิกายขึ้น

จำเดิมแต่พระพุทธศาสนาในอินเดียได้แบ่งออกเป็นนิกายถึง ๑๘ นิกายใหญ่ จำเนียรกาลล่วงมาในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๕ จึงได้เกิดมีขบวนการใหม่ขึ้นอีกขบวนการหนึ่งในพระพุทธศาสนา ขบวนการนี้เรียกตนเองว่า **ลัทธิมหายาน** ลัทธินี้ค่อยๆ พักตัวเองขึ้นมาจากนิกายมหาสังฆิกะ ผสมผสานกับปรัชญาของนิกายพระพุทธศาสนาอื่นๆ ทั้ง ๑๘ นิกาย รวมทั้งนิกายเถรวาทด้วย ก่อกำเนิดขึ้นเป็นลัทธิมหายาน

คำว่ามหายานมาจากธาตุศัพท์ มหา + ยาน แปลว่าพาหนะที่กว้างขวางใหญ่โตซึ่งสามารถขน **สัตว์โลก** ให้ข้ามวัฏฏสงสารได้มาก หลักธรรมของนิกายนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับนิกายเถรวาท คือสอนเรื่องอริยสัจ ๔ และมีข้อปฏิบัติ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือความหลุดพ้นทุกข์ แต่ส่วนที่แตกต่างกันนั้นอยู่ตรงที่นโยบายการเผยแผ่กับทั้งวิธีการเผยแผ่เท่านั้น

พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ถือคุณภาพของศาสนิกชนเป็นจุดสำคัญ แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานถือปริมาณเป็นจุดสำคัญ คือเขาถือว่า เมื่อมีปริมาณมากแล้ว คุณภาพก็ค่อยๆ ตามมาด้วยการอบรมบ่มนิสัยได้ ฉะนั้น ฝ่ายมหายานจึงบัญญัติพิธีกรรมและจารีตแบบแผนต่างๆ ชนิดที่ฝ่ายเถรวาทไม่มีขึ้น เพื่อให้เป็นอุปายโกศลชักจูงประชาชนให้มาเลื่อมใส และมีการลดหย่อนพระวินัยได้ตามกาลเทศะ

อุดมคติของฝ่ายมหายาน สอนให้ทุกคนบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อที่จะได้ช่วยปลดปล่อยทุกข์ของ **สัตว์โลก** ได้กว้างขวาง พระโพธิสัตว์

หมายถึงผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งในฝ่ายเถรวาทก็รับรอง แต่ฝ่ายมหายานหยิบยกเอาเรื่องพระโพธิสัตว์ขึ้นมานั้นเป็นพิเศษ ฝ่ายเถรวาทประกาศเรื่องอริยสัจ ๔ เป็นสำคัญ แต่ฝ่ายมหายานประกาศเรื่องทศบารมีเป็นสำคัญ ทั้งนี้มิได้หมายความว่าฝ่ายเถรวาทจะไม่มีเรื่องทศบารมี หรือฝ่ายมหายานจะไม่มีหลักอริยสัจก็หาไม่ เป็นเพียงแต่ว่าต่างฝ่ายต่างหยิบเอาหลักธรรมทั้งสองมา ยกขึ้นเป็นจุดเด่นสำคัญเหนือหลักธรรมข้ออื่นๆที่มีอยู่เท่านั้น

อนึ่ง หลักทศบารมีฝ่ายมหายานได้ย่อลงมาเหลือบารมี ๖ คือ ทาน ศีล ขันติ วิริยะ ฌาน ปัญญา ทานกับศีลเป็นคู่ปรับทำลายกิเลสคือ โลภะ ขันติกับวิริยะเป็นคู่ปรับทำลายกิเลสคือ โทสะ ฌานกับปัญญาเป็นคู่ปรับทำลายกิเลสคือ โมหะ พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญบารมี ๖ ให้สมบูรณ์ คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์มีอยู่ ๓ ข้อใหญ่คือ

๑.มหาปรัชญาหรือปัญญาอันยิ่งใหญ่ หมายความว่าจะต้องเป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งในสังขารม ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส

๒.มหากรุณา หมายความว่าจะต้องเป็นผู้มีจิตกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างปราศจากขอบเขต พร้อมทั้งจะสละตนเองเพื่อช่วยสัตว์ให้พ้นทุกข์

๓.มหาอุपाय หมายความว่าพระโพธิสัตว์จะต้องมีวิธีการชาญฉลาดในการแนะนำอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้เข้าถึงสังขารม

คุณสมบัติทั้งสามข้อนี้ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ข้อแรกเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ตนให้ถึงพร้อม ส่วนข้อหลัง ๒ ข้อเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น

อุดมคติของชาวพุทธบริษัทฝ่ายมหายานมี ๔ ประการดังนี้

๑. เราจะละกิเลสให้หมด

๒. เราจะศึกษาสังขารมให้จบ

๓. เราจะช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น

๔. เราจะบรรลुพระพุทธภูมิอันประเสริฐสุด

คณาจารย์ผู้ทรงเกียรติคุณของลัทธิมหายานในอินเดีย มีอาทิเช่น ท่านคุรุนาคารชุน ผู้มีชีวิตอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑ ร่วมรัชสมัยพระเจ้าอชุตศรเคตมิตบทร คณาจารย์องค์นี้เป็นผู้สร้างปรัชญามหายานนิกายสุญญวาท โดยใช้ระบบวิภาววิธี (Dialectic Method) ในการอธิบายทฤษฎีความสัมพันธ์หรือกฎปฏิจสมุปปาท (Relativity Theory)

ระบบวิภาววิธีของนิกายสุญญวาท จึงเป็นศิลปะในการอภิปรายที่อุดมด้วยหลักตรรกวิทยาทุกกระเบียดทีเดียวก ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๕ คณาจารย์มหายานที่สำคัญมีอีก ๒ ท่าน เป็นพี่น้องร่วมกันคือ ท่านคุรุอสังกะและคุรุวสุพันธุ ผู้ให้กำเนิดปรัชญามหายาน นิกายวิชฌณวาท ซึ่งถือว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นภาพมายาซึ่งสะท้อนเงาออกไปจากจิตภายใน นับเป็นปรัชญามหายานฝ่ายมโนภาพนิยม(Idealism) มหายานอีกนิกายหนึ่งซึ่งสอนลัทธิสมบูรณนิยม สอนว่ามีภาวะสมบูรณ์จริงแท้เป็นรากฐานของสากลจักรวาล ภาวะนี้เรียกว่า ภูตตตตา ซึ่งตรงกับจิตสากล (Universal Mind) นั่นเอง

ดังนั้น เราจึงสรุปได้ว่า ปรัชญาของลัทธิมหายานมี ๓ สาขาใหญ่คือ

๑. ปรัชญานิกายสุญญวาท

๒. ปรัชญานิกายวิชฌณวาท

๓. ปรัชญาภูตตตตาวาท หรือจิตสากล

นี่เป็นเรื่องของลัทธิปรัชญา ส่วนในเรื่องการปฏิบัติคงปฏิบัติเหมือนกัน คือ การบำเพ็ญบารมี ๖ มีคุณสมบัติ ๓ และมุ่งในอุดมคติ ๔ ประการ ดังได้กล่าวมาแล้ว”

(หมดข้อความที่ยกมา)

อนึ่ง ยังมีข้อสำคัญในความแตกต่างทางทัศนะระหว่างเถรวาทกับมหายาน คือทัศนะต่อองค์พระพุทธเจ้า ทั้งสองฝ่ายหาได้เห็นตรงกันไม่ พระพุทธองค์ในทัศนะของฝ่ายเถรวาท คือมนุษย์ผู้ซึ่งได้เพียรบำเพ็ญความดีจนได้ตรัสรู้หลุดพ้นจากมวลทุกข์มวลกิเลส แต่พระสรีระของพระองค์ยังคงเหมือนชนธรรมดา

ก็ยังเป็นวิบากชั้นรั้งมีความรู้สึกเย็นร้อนและทรุดโทรมแตกสลายไปได้ ส่วนเมื่อพระสรีระแตกสลายไปแล้ว อะไรที่เหลืออยู่ หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลังพระพุทธปรินิพพานแล้ว ภาวะของพระองค์เป็นฉันทะ ฝ่ายเถรวาทไม่กล่าวถึง เพราะถือว่าพ้นบัญญัติเสียแล้ว เหมือนกองไฟที่สิ้นเชื้อแล้วดับไป ไม่อาจพยากรณ์ได้ว่าไฟที่ดับไปแล้วไปอยู่ ณ ที่ใด แต่ฝ่ายมหายานมีทัศนะว่า พระพุทธองค์นั้น โดยแท้จริงมีสถานะเป็น อากาละ อนันตะ แต่โดยพระมหากรุณาจึงทรงสำแดงพระองค์ในภาวะต่างๆ ปรากฏให้เห็นในโลกทั้งปวงเพื่อโปรดสัตว์ ส่วนคำว่าสุญตาซึ่งพบมากในพระสูตรนี้ เป็นคำที่ฝ่ายมหายานนิยมใช้แพร่หลายมากที่สุด สุญตากับอนัตตาความจริงก็มีความหมายใกล้เคียงกัน กล่าวคือเป็นคำปฏิเสธสถานะซึ่งมีอยู่ เป็นอยู่ด้วยตัวมันเอง เพราะในทัศนะของมหายานสรรพสิ่งซึ่งปรากฏแก่เราล้วนเป็นปฏิจสมุปบาทธรรมทั้งสิ้น สุญตามิได้หมายความว่าว่างเปล่าไม่มีอะไรเลยเหมือนอากาศ แต่หมายถึงว่าไม่มีสถานะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ชนิดที่ไม่ต้องอาศัยปัจจัย แต่ปัจจัยธรรมซึ่งอาศัยกันเป็นภาพมายา มีอยู่ปรากฏอยู่ มิใช่ว่าจะไม่มีอะไรไปเสียหมด ฝ่ายมหายานอธิบายว่าโลกกับพระนิพพาน ความจริงไม่ใช่อันเดียวกันหรือแตกต่างกัน

กล่าวคือโลกเป็นปฏิจสมุปบาท ความดับปฏิจสมุปบาทนั้นเสียได้ ก็คือพระนิพพาน ฉะนั้น ทั้งโลกและพระนิพพานจึงเป็นสุญตาคือไม่ใช่เป็นสถานะ และเมื่อสถานะไม่มีเสียแล้ว อากาละก็พลอยไม่มีไปด้วย เพราะมีสถานะจึงมีสถานะเป็นของคู่กัน ผู้ใดเห็นว่าโลกและพระนิพพานเป็นสถานะ ผู้นั้นเป็นสัสสตทิฐิ ผู้ใดเห็นว่าโลกและพระนิพพานเป็นอากาละ ผู้นั้นก็เป็นอุจเฉททิฐิ ผู้ใดเห็นว่าโดยสมมติสัจจะ ธรรมทั้งปวงเป็นปฏิจสมุปบาท และโดยปรมาตมสัจจะ ธรรมทั้งปวงเป็นสุญตาไซ้ ผู้นั้นแลได้ชื่อว่าผู้มีสัมมาทิฐิ โดยแท้ ที่ว่านี้เป็นมติของพระนาการชุนผู้เป็นต้นนิกายสุญญวาท มหายานนิกายอื่นยังเห็นแตกต่างกันไปอีก อย่างไรก็ดี ขอท่านผู้ศึกษาพระสูตรนี้ในข้อที่ว่าด้วยสุญตา โปรดเข้าใจถ้อยอธิบายของพระนาการชุนเป็นปทัฏฐาน

และโปรดได้พิจารณาข้อความอื่นๆในพระสูตรนี้ให้ละเอียด จะเห็นได้ว่า เมื่อท่านวิมลเกียรติแสดงเรื่องสุญตาอันเป็นปรมาตมธรรมแล้ว ท่านจะต้องแสดงสมมติธรรมหรือโลกียสัจจะด้วย มิใช่ที่ท่านปฏิเสธสมมติสัจจะอย่างเช่นพวกอุจเฉททิฐิและอกิริยทิฐิ นัตถิกทิฐิ ซึ่งเป็นพวกมิจฉาทิฐิภายนอกพระพุทธศาสนา

ข้อที่ควรสังเกตอีกข้อหนึ่งเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะและปฏิปทาของท่านวิมลเกียรติ มีส่วนคล้ายคลึงกับท่านจิตตคฤหบดี ในปกรณ์ฝ่ายบาลีมาก ท่านจิตตคฤหบดีเป็นชาวมัจฉิกาสังฆนทกร ได้บรรลุนาคามิผล มีปัญญาปฏิภาณแตกฉานในอรรถธรรม ได้รับยกย่องเป็นอุบาสกผู้เลิศในทางแสดงธรรม ท่านชอบสนทนาปัญหาธรรมที่สุขุมลุ่มลึกกับพระเถรานุเถระอยู่เสมอ ในบาลีสังยุตตนิกายรวรรณเรื่องราวข้อสนทนาธรรมของท่านไว้หมวดหนึ่ง เรียกว่าจิตตคฤหบดีปุจฉาสังยุตต์ จะเป็นไปได้หรือไม่ที่วรรณิกฝ่ายมหายานได้ความคิดจากปฏิปทาของท่านจิตตคฤหบดี ไปขยายเป็นบุคคลใหม่ขึ้นอีกท่านหนึ่ง คือ ท่านวิมลเกียรติ

สำหรับประวัติความเป็นมาของพระสูตรนี้ พอจะกล่าวได้ว่า พระสูตรนี้มีกำเนิดราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๕ เมื่อพระนาคาชูรจนารอดกถามหาปรัชญาปารมิตาสูตร ก็ได้อ้างข้อความในวิมลเกียรตินิทเทศสูตรนี้หลายตอน เป็นที่น่าเสียดายว่า ต้นฉบับสันสกฤตของพระสูตรนี้ ปัจจุบันหายสาบสูญค้นหาไม่พบแม้ในคัมภีร์ ศึกษาสมุจจัย ของ พระสันติเทวะ (รจนาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓) ได้ยกข้อความในพระสูตรนี้มาอ้างไว้มากแห่ง ทำให้เราสามารถเห็นเค้าโครงพระสูตรนี้ในรูปภาษาสันสกฤต แต่ก็มีใช้พระสูตรนี้ทั้งสูตร อย่างไรก็ดี เป็นโชคดีของวรรณคดีพระพุทธศาสนามหายานที่ได้มีผู้แปลถ่ายทอดรักษาไว้ในพากย์จีนพากย์ธิเบตครั้งโบราณกาล เฉพาะวิมลเกียรตินิทเทศสูตรในพากย์จีนแปลกันไว้ถึง ๗ สำนักด้วยกัน แต่เหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันเพียง ๓ สำนักเท่านั้น คือ

๑. ฉบับแปลของอุบาสกจีเหลิยน ในพุทธศตวรรษที่ ๗

๒. ฉบับแปลของพระกุมารชีพ ในพุทธศตวรรษที่ ๘

๓. ฉบับแปลของพระสมณะเฮียงจั้ง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๑

ข้าพเจ้าถือเอาฉบับแปลของพระกุมารชีพเป็นปทัฏฐาน เพราะท่านแปลด้วยสำนวนโวหารไพเราะ จนถือกันว่าเป็นวรรณคดีจีนชั้นสูง ในการแปลออกมาในพากย์ไทยนี้ เฉพาะปริเฉทที่ ๑ และที่ ๒ แปลเอาแต่ใจความสำคัญ ปริเฉทที่สำคัญเกี่ยวกับปรมัตถธรรมได้แปลครบถ้วนตามต้นฉบับ บางปริเฉท เช่นสาวกปริเฉทเป็นต้น บางตอนได้ย่อลงบ้าง แต่ก็มิได้ทำให้เสียความอย่างไร ที่ไยย่อตัดรัด ข้าพเจ้าได้ทำเครื่องหมาย ฯลฯ นี้ไว้ให้เป็นที่ยึดสังเกต และวิธีการแปลได้ถือเอารรถรสเป็นสำคัญ ข้าพเจ้าจึงใช้คำว่าแปลเรียบเรียง ข้าพเจ้าได้แปลลงพิมพ์ในนิตยสารธรรมจักษุเป็นตอนๆ เริ่มลงพิมพ์ปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มาจนบัดนี้เป็นเวลาร่วม ๒ ปี

เมื่อแปลจบแล้ว คุณเฮียงยู่ แซ่ก้อ กรรมการบริหารของสมาคมพุทธบริษัทไทยจีนประชา ทราบเข้า ท่านก็มีจิตศรัทธาปสาทะขอบริจาคทรัพย์พิมพ์พระสูตรฉบับแปลไทยนี้แจกเป็นธรรมทาน คุณก้อเฮียงยู่ เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายจีน มีความรอบรู้แตกฉานในวรรณคดีพระพุทธศาสนาฝ่ายจีนเป็นเยี่ยมคนหนึ่งในประเทศไทย ทั้งยังมีความเชี่ยวชาญในอักษรศาสตร์จีนโบราณอีกด้วย ทั้งๆที่ท่านเป็นนายวาณิชต้องสาละวนอยู่กับการค้าขายทุกเมื่อเชิ้อวัน ก็ยังสละเวลามาค้นคว้าศึกษาพระปริยัติธรรม และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อพระพุทธศาสนา บัดนี้ยังสละทรัพย์พิมพ์พระสูตรนี้เพื่อประสงค์ให้พระศาสนาแพร่หลาย ข้าพเจ้าขออนุโมทนาสาธุการในกุศลจริยาของคุณก้อเฮียงยู่ ขอให้ผลานิสงส์แห่งธรรมทานของท่านนี้ จงเป็นพลวปัจจัย ให้ท่านได้บรรลुพุทธภูมิที่ท่านปรารถนาโดยพลันเทอญ

๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๖

เสถียร โพธิ์นันทะ

สารบัญ

หัวข้อ/เรื่อง	หน้า
กถามุข	ก
ปริเฉทที่ ๑ พระพุทธรูปเกศตรวรรค	๑
ปริเฉทที่ ๒ อุปายโกศลวรรค	๓
ปริเฉทที่ ๓ สาวกวรรค	๑๑
ปริเฉทที่ ๔ โพธิสัตว์วรรค	๒๘
ปริเฉทที่ ๕ คิลาณปุจฉาวรรค	๔๐
ปริเฉทที่ ๖ อจินไตยวรรค	๔๘
ปริเฉทที่ ๗ สรรพสัตว์วิทรรคสนะวรรค	๕๖
ปริเฉทที่ ๘ พุทธภูมิวรรค	๖๘
ปริเฉทที่ ๙ อไทวตธรรมทวารวรรค	๗๕
ปริเฉทที่ ๑๐ สุกันโธปจิตพุทธรวรรค	๘๘
ปริเฉทที่ ๑๑ โพธิสัตว์จริยาวรรค	๑๐๐
ปริเฉทที่ ๑๒ อักโขภยะพุทธรูปเกศตรทรรคสนะวรรค	๑๑๓
ปริเฉทที่ ๑๓ ธรรมปฏิบัติบูชาวรรค	๑๒๐
ปริเฉทที่ ๑๔ ธรรมทนายาทวรรค	๑๒๘
ปสาทนิยกถา	๑๓๓